

Traian Chelariu

Zilele și umbra mea

**

Ediție, prefață și indice de nume de
MIRCEA A. DIACONU

Editura Ideea Europeană
2012

Colecția: MEMORII & JURNALE & CORESPONDENȚĂ

Coperta și colaj: Florin Afloarei

Lector: Constantina Raveca Buleu

Tehnoredactor: Carmen Dumitrescu

Editura Ideea Europeană

OP-22, CP-113, Sector 1, București,

Cod 014780, Romania

Tel/Fax: 4021-2125692;

4021-3106618 E-mail:

office@ideeaeuropeana.ro

www.ideeaeuropeana.ro

Anul apariției: 2012

Ediție Digitală PDF

ISBN 978-606-594-025-3

Copyright © 2012 Ideea Europeană

Această carte în format digital este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc în conformitate cu legile în vigoare.

Cuprins

PARIS	5
ZILELE ROMANE.....	76
CERNĂUȚI	222
ZIAR 1935-1936	237
DEZNODĂMÂNT.....	294
INDICE ALFABETIC	307

TRAIAN CHELARIU (1906 – 1966) aparține grupului tinerilor scriitori afirmați în Cernăuții anilor '30, a căror maturitate creatoare a fost distrusă de instaurarea comunismului în România. Cu un doctorat în psihologie, cu burse de studiu la Paris și Roma, redactor-șef al „Universului Literar”, se remarcase între războaie și prin volumele sale de poezii și de eseuri filosofice. După 1945, este exclus din învățământul superior, o vreme nu lucrează nicăieri, apoi este angajat muncitor la deratizare, pentru a fi reintegrat, târziu, în învățământul superior, ca lector, la Institutul de Învățământ Superior care se înființase la Suceava în 1964. Avea să moară doar peste doi ani. Deși cu recomandări de la Vianu, Perpessicius, Tudor Arghezi și alții, nu reușește să fie reprimat în Uniunea Scriitorilor.

Publicat în 2001 sub titlul *Strada Lebedei nr. 8*, jurnalul lui Traian Chelariu din anii '50, când devenise muncitor la deratizare, a suscitat interesul unor intelectuali marcanți ai culturii române, precum Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Gheorghe Grigurcu, Mircea Iorgulescu sau Dan C. Mihăilescu.

PARIS

29 August 1933

Aștept de o săptămână o scrisoare de acasă. Probabil s-a pierdut. Azi mi-au sosit numai câteva foiletoane din „Glasul Bucovinei” în care Iulian Vesper vorbește despre *Cartea de Iconar* a lui M. Streinul, M. Streinul despre cărțile *Învolburări* de Aspazia Munte și *Rod* de Teofil Lianu, iar Nicolae S. Ursu despre *Generație*¹:

* * *

Foiletonul „Glasului Bucovinei” a publicat până-n prezent foarte multe rânduri bune, frumoase și necesare vieții culturale bucovinene. Sunt și foarte multe puerilități. E însă normal să fie așa. Oricât de criticată de anumiți funcționari de administrație ai culturii românești din Bucovina, activitatea tinerilor grupați în jurul domnului Nistor e deocamdată singura activitate articolă în nordul țării. Din frământarea actuală va izbucni în curând un rezultat pozitiv și tuturora vizibil. Dar până se arată puterea flăcărilor mari, iese mult fum și multe scânteii mărunte se sting în întunericul lui. Un lucru le lipsește iconariștilor deocamdată: spiritul autocritic. La urma urmelor, însă, poate fi chiar un bine: Opera neisprăvită nu poate fi criticată – de aceea ferece de autorul care trece instinctiv peste greutăți.

M-am gândit mult și cred că „editura” cea mai potrivită pentru volumul de versuri ce-l pregătesc e „Glasul Bucovinei”, iar colecția cea mai bună e colecția *Iconar*. Sunt bucovinean și locul de debut (cel mai indicat loc pentru un bucovinean) este Bucovina.

* * *

Lucrarea cu care am rămas până astăzi dator Școlii va fi itinerar de disciplinare interioară pentru mine. Luna septembrie o voi dedica exclusiv redactării tezei, iar octombrie, transcrierii ei definitive și redactării unui cât de puțin, dar bun material pentru ultimul număr al „Junimii Literare” pe 1933.

* * *

Mi-a venit cu poșta de seară veste de acasă: totul e bine.

* * *

De ce ne revelează o altă realitate muzica în momentul când ne deșteptăm? Să fie somnul a

¹ Traian Chelariu decupează din articolul acestuia din urmă: „Observați un lucru: mișcarea culturală de la noi se caracterizează prin această condamnată stare de lucruri: lipsește întru totul o comunicare reciprocă între scriitorii tineri din diferitele provincii. Și încă un lucru: singurul ciment, care poate uni o generație a vârstei într-o generație a gândului, nu poate fi decât o aspirație de ordin *politico-social*. De aici derivă apoi noi concepții asupra artei, asupra formei de guvernământ, asupra oricărui fel de manifestare intelectuală. Ce bun spiritual concretizat într-o aspirație de ordin general patronază la acest teatru de păpuși, care și-a luat numele de tânăra generație de astăzi? Ce generație mai este aceea în care cei din Cluj nu se cunosc cu cei din Chișinău, iar cei din București au un fel de a vedea perfect opus celor din Cernăuți?”. Foarte just, notează Traian Chelariu pe marginea textului (n.ed.).

toate stăpânitor, să fie muzica trezire? Nu știi nimic, *auzi* numai, tot sufletul ți-i auz și totul e muzică pentru acest auz însetat după eterna armonie a trecerii tuturor emoțiilor... Esența muzicii am înțeles-o numai în comparație cu intuiția deplină, deși de prea scurtă durată, din clipele deșteptărilor mele, atunci când o singură notă avea sens pentru sufletul meu și când melodia îmi ferece nedumerirea că mai exist.

De-aș putea trăi un an de pură deșteptare în muzică, aș renunța la restul zilelor.

* * *

Eu sunt un om care nu poate suporta stările anormale chiar și atunci când eu le-am pricinuit. Când mă supăr pe cineva, tot eu simt mai întâi nevoia de împăcare, de aceea, nu pot fi nicicând ranchiunos și nicicând nu pot urî pe cineva decât numai atâta timp cât mă urăște și acel cineva. Nu consider drept lipsă de atitudine nerectilinie acest fel de a fi al meu, dimpotrivă, mă simt foarte *rectiliniar* în chestiuni de dispută și obiectiv; dar odată ce am stricat un echilibru, nu-mi aflu liniștea până nu-l restabilesc.

P.S. Și totuși, toți cunoscuții mă țin de om dârz, violent, brutal, după cum li se pare în momentul când le spun verde-n față ce gândesc despre ei.

30 AUGUST 1933

Ideologii care jertfesc materialul uman numai ca să rezolve probleme sociologice greșesc la fel ca și inchiștorii care ucideau trupul celor inculpați de erezie numai ca să fie mântuit sufletul. Teoria rămâne totdeauna teorie în domeniul vast al realităților sociale, fie și cât de complex și subtil elaborată, fiindcă teoria e sistem rigid, iar societatea umană, organism viu și evolutiv. Datoria sociologului este ca și datoria medicului: să prevină maladiile și să vindece anomaliile așa cum cer ele să fie prevenite și vindecate și nu așa cum socoate medicina și sociologia. Să nu se uite că medicina a fost multă vreme ocultism, iar sociologia, obscurantism. Care minte omenească cinstită mai poate afirma că numai medicina și numai sociologia au dreptate, iar organismul individual și societatea vie nu o au?!

E nebunie din cele mai diabolice visul utopic al unui *perfect* echilibru psiho-fizic al organismului individual și social. Omul este *mers înainte* și societatea e tot *mers înainte*. Îmi vine să cred că mai mult rău au adus în lume doctrinele utopice despre raiul pe pământ, decât bănuiesc autorii lor. Până și divina învățătură a lui Iisus a fost invocată drept justificare a multor crime odioase.

Ceea ce importă este ca fiecare om să primească o educație cinstită și de cinste, ca să-și facă datoria *față de sine însuși mai întâi* și față de aproapele său în rândul al doilea și să aibă încrederea că aproapele său procedează la fel; și ceea ce importă e realizarea unui control juridic (nu politic social!!!, căci politicul presupune state diferite și socialul clase diferite!!!); ceea ce importă e, deci, și realizarea unui control juridic tot așa de cinstit al raportului dintre om și om și *nu dintre societate și societate* (căci raportul dintre om și om e singurul primordial și natural și, singurul care poate duce la egalitatea, la libertatea și deci, și la fraternitatea umană, pe când raporturile dintre societate și societate duc la robirea individului și desconsiderarea lui ca vietate cu scop în sine; societățile sunt cu adevărat egoiste, nu individul, căci individul e egoist în mod biologic, pe când „viața” societăților e *mecanism*). (S-ar putea spune că raiul a existat pe pământ cât timp omenirea nu era decât Adam; cu Eva, a început dualismul, deci și îndoiala, iar cu Cain și Abel, societatea.)

* * *

Societățile mai au marele păcat originar că nu știu să moară la timp șiucid, astfel, individul.

* * *

Organizarea socială, cum o înțeleg eu, e organizare a cinstei individuale și cultură a cinstei

individuale.

* * *

O vizită la femeia care o ajută pe Madame Cartéron la facerea ordinii în camere. Bărbatul ei e croitor de cămăși și e dispus să-mi facă o comandă. Oameni foarte cumsecade și foarte activi amândoi. Au reușit să-și înjghebe o frumoasă *vilă*. Peste tot curățenie și bun-gust în aranjare. Cu cât mai puțin civilizată este lucrătorul nostru! Desigur că nici Franța nu e scutită de mizerie, dar familia aceasta de croitor și menajeră și un băiat de vreo 16 ani care învață la un dentist e model. Părinții mei sunt exact la fel. Cât de mult își complică alții viața! Familia aceasta îți dă mult de gândit, ca un poem frumos. Ce importanță are ortografia greșită a numelui vilei lor. „Sam Suffit”, îmi spun ei, însemnează că le *ajunge atâta cât au*.

* * *

Am mai reluat materialul de versuri destinat volumului. Treizeci și opt de poezii le cred publicabile, îmi mai rămân de refăcut și de purificat nouă, iar trei trebuie să le mai scriu ca să ating cifra rotundă de cincizeci. Am eliminat ca definitiv nepublicabile douăzeci de poezii. Dacă a cincea parte din ele vor merita atenția cititorului critic, voi fi pe deplin satisfăcut; la urma urmelor, nu-mi pun nicio speranță în acest prim volum devenit inevitabil.

* * *

Voi rămâne, cred, la titlul vechi de *Exod*, deși îmi place *Ieșire din anotimp*, spre exemplu. *Exod*, însă, spune cam același lucru și are avantajul titlurilor scurte.

* * *

Cuvinte potrivite e titlu greșit pentru un volum de poezii, fiindcă poezia nu rezidă numai în cuvinte. Arghezi l-a salvat însă prin adjectivul adăugat.

* * *

Joi, ultima zi a lunii lui august

Numai oamenii cu suflet tânăr pot ierta și știu să uite și să ierte, acei al căror suflet a devenit carne bătrână se cangrenează ușor și nici timpul, nici fierul roșu nu-i mai vindecă. Oricât te-ar durea, nu e bine să întinzi mâna acestor „caractere” care cred că încăpățânarea e caracter, odată ce nu vor să ți-o primească. Chiar dacă i-ai ofensat cât de mult, dar ți-a părut rău în urmă, și-ai căutat să-ți repari greșeala, iar ei nu au vrut, lasă-i cu buba lor, căci e mai folositor ca să fie mântuit sufletul tânăr, și nici Dumnezeu nu ar cere mai mult.

* * *

Lucrat la aranjarea și curățirea materialului pentru *Exod*. Am mai eliminat tot cât am socotit drept nepublicabil. [Sunt] în total 50 de bucăți cărora le-aș da cam această încheiere: „Culegerea de față nu apărea poate niciodată dacă împrejurările nu l-ar fi oarecum *obligat* pe autor s-o publice. Va zâmbi cine cum vrea, dar așa este adevărul.

Versurile aici prezentate sunt rezultatul a patru ani de ezitare și mers înainte ale unui simplu iubitor de game lirice, căci autorul lor își refuză categoric titlul de poet”. (Ceea ce ar fi și pretențios și nepractic în zilele noastre.)

„Ieșire firească dintr-un anotimp”, *Exod* a fost revăzut în întregime. Astfel majoritatea alcătuirilor lui au suferit schimbări în raport cu ceea ce e cunoscut fie din „Junimea Literară”, revista în paginile căreia s-a bucurat totdeauna de ospitalitate, fie din alte, foarte puține, reviste.

Pentru clasificare dăm următoarele indicații:

Cele publicate aici au apărut pentru prima dată precum urmează:

Întoarcere în trecut în „Junimea Literară”, nr. 1-6, 1932, pag. 16-21. În afară de *Vecernie*, partea I a apărută sub titlul de *Toamnă* în „Calendarul «Glasului Bucovinei»” pe 1932;

Inițială, în „Junimea Literară”, nr. 9-12, 1930, pag. 410;

Aniversare, în „Junimea Literară”, nr. 5-8, 1931, pag. 157;

Îngenunchere pentru o sămânță de grâu, sub titlul *Rugă pentru o sămânță de grâu*, în „Junimea Literară”, nr. 5-8, 1931, pag. 157;

Căzut și-acum..., sub titlul *Sub specie a eternității*, în „Junimea Literară”, nr. 9-12, 1930, pag. 411;

Poemele din Ciclul *Ieșire din anotimp* au apărut:

I. *Preludiu lent*, în „Junimea Literară”, nr. 7-12, 1932, pag. 179;

II. *Cuprins*, în „Junimea Literară”, nr. 7-12, 1932, pag. 180;

III. *Rustică*, în Calendarul „Glasului Bucovinei” pe 1933;

IV. *Rânduri deopotrivă*, în „Junimea Literară”, nr. 7-12, 1932, pag. 178;

V. *Ulmii din zarea de șes*, în „Junimea Literară”, nr. 7-12, 1932, pag. 179;

VI. *Ieșire din anotimp*, în „Îndrumarea” (Rădăuți), nr. 9, anul III, ianuarie 1933;

VII. *Tristie de după-amiază*, în „Junimea Literară”, nr. 1-3, 1933, pag. 7;

VIII. *Versuri de iubire și de rămas-bun*, ibidem, pag. 7.

Cântec de totdeauna, în „Glasul Bucovinei”, 1933;

Horatiană, în „Spectacolul” (Cernăuți);

Niciodată zi mai binecuvântată, sub titlul *Iubire*, în „Junimea Literară”, nr. 1-4, 1929;

De-ai ști tu bucuria, în „Junimea Literară”, nr. 5-8, 1929, pag. 185;

Cărare prin pădure, sub titlul *Acord*, nr. 5-8, 1930, pag. 338;

Mărgeanul, în „Analele Romanului” (Roman), nr. 6-7, anul I, decembrie 1932;

Baladă pentru sfârșitul acestui an, în „Crai-Nou” (Rădăuți), anul I, nr. 1, iunie 1933, pag. 2;

Din Ciclul *Cuvinte sufletești* au apărut:

I. *Melodie veche*, cu titlul *Bun sufletul*, în „Junimea Literară”, nr. 1-4, 1929, pag. 81;

II. *Cuvântul seară*, în „Junimea Literară”, nr. 9-12, 1929, pag. 263;

III. *Se poate spune mâine* (încă nu e scrisă pe data de azi);

IV. *Sunt drumuri care urcă și coboară*, în „Junimea Literară”, nr. 1-4, pag. 5;

V. *Triptic*, încă nu-i publicat, deși e vechi de-o vârstă cu *Exod*;

VI. *Cuvinte sufletești*, sub titlul *Cuvinte dintru început...*, în „Junimea Literară”;

Albastru pal, sub titlul *Albastru clar*, în „Junimea Literară”, nr. 9-12, 1930, pag. 398;

Intermezzo (încă nu e scrisă pe data de azi);

Primitivă, sub titlu *Equestră*, în „Junimea Literară”, nr. 1-4, 1931, pag. 28;

Copacul, în „Junimea Literară”, nr. 5-8, 1929, pag. 184;

Epilog, în „Junimea Literară”, nr. 9-12, 1931, pag. 216;

Păianjenul (încă nu e scrisă pe data de azi);

Vâslire în noapte, în „Junimea Literară”, nr. 5-8, 1930, pag. 305;

Îmbarcare pentru o altă Colchidă, în „Junimea Literară”, nr. 4-6, 1933, pag. 98-101;

Eglogă mileniului ce va veni (încă nu a fost scrisă pe data de azi);

Exod, în „Junimea Literară”, nr. 1-4, 1931, pag. 29.

* * *

Toate poeziile celelalte scrise până azi și necuprinse în această culegere le consider drept

încercări mai mult sau mai puțin reușite și, deci, material care merită să rămână needitat.

Vineri, 1 SEPTEMBRIE 1933

Zi de septembrie acoperită cu nori, zi calmă și îngân-durată, zi a presimțirilor *autumnale*, de ce-mi aduci întotdeauna atâta supunere în suflet și atâta liniște-n cuget?

Spre zori am visat că m-am întors acasă. Când mi-am văzut părinții, am plâns învins de-o melancolică bucurie. Apoi am vorbit: „Iată au trecut și anii parizieni; ca un vis. Așa trec toate...”.

În vis, însă, alta e rezonanța vorbelor; mi-a rămas în amintire numai adâncimea lor și e așa de asemănătoare cu ziua de azi.

Iată, doi ani au scăzut la două luni, una câte una au plecat corăbiile albe și corăbiile negre ale zilelor. Și oceanul trecutului e plin de umbre.

* * *

Am mai lucrat la *Exod*. După-masă m-a vizitat Jean Lambotte și-am vorbit despre „șomajul” intelectual în Franța, numai adevăruri care te pun pe gânduri. Cel mai de preț lucru e, în astfel de vremi, să nu pierdem curajul. Viața trebuie trăită și trăiesc oameni în mod de tot primitiv. Speranțe mari însă nu mai poți nutri. De aceea, numai *curajul de a fi*, cu care-nfrunți existența, te mai poate ridica sau conserva. Să fim deci inimoși. E așa de tragică trezirea dintr-o farsă ironică! Și civilizația noastră pare farsă din cele mai macabre! Să fim, deci, inimoși ca însăși inima care decenii de-a rândul dă curs fluviului ascuns în vinele și-n arterele noastre, decenii de-a rândul se apără împotriva învechirii și, totuși, cândva, o surprinde ca un prag minutul din urmă.

* * *

De ce am avut gânduri așa de grele astăzi? Așa le-a cerut ziua de afară și așa corpul meu.

Acasă la noi o serbare-n familie, aniversarea surorii. A împlinit 23 de ani. Și eu am avut 23 de ani odată. Am împodobit cu un trandafir roșu fotografia ei.

2 SEPTEMBRIE 1933

De suferințele sufletești ești tot așa dator să te vindeci ca și de cele ale corpului și, dacă ele periclitează sănătatea anilor tăi, vinde totul și însănătoșează-te, căci mai de preț e prețul vieții tale decât cel al banului și mai de valoare sufletul drept decât lingușirea oamenilor.

Duminică, 3 SEPTEMBRIE 1933

Am vizitat „biserica” anabaptistă românească din Issy-les-Moulineaux. În raport cu misterul profund și bogat în revelații al unei slujbe ortodoxe, cum trebuie slujită, serviciul acestor oameni de dubioasă cultură intelectuală și care își zic pocăiți e o dureroasă parodie: dovada cea mai bună că nu oricine e chemat să fie păstrătorul culturii divine și nu oricine e chemat să fie păstor înțelept al inimilor umile. Un adevăr însă mă învață sectarismul: însăși biserica e de vină că se nasc secte peste secte, fiindcă, fie că rămâne prea hieratică, fie că se pierde-n interese prea lumești, nu știe întotdeauna să satisfacă necesitatea de misticism a enoriașilor ei.

Anabaptismul derivă, la urma urmelor, dintr-o sinceră dorință de comuniune cu duhul Domnului, ceea ce arată însuși sensul pe care-l dau ei botezului, pe care vreau să-l dea abia omului deplin format și care să poată mărturisi cu matură conștiință crezul creștinesc. Noi ceilalți suntem mai puțin încărcăți de răspundere cât timp am fost botezați în pruncie, răspunderea, de fapt nu numai cea formală, o au nașii căci și-au luat-o față de Dumnezeu (iată de ce, omenește judecând, nu e *practic* să fii naș!). Pocăiții însă, primind botezul la vârstă înaintată, se supun din dragoste Evangheliei lui Ioan. Dar și biserica ortodoxă poate oferi, și oferă, totdeauna posibilități, oricărui creștin, să meargă calea sfinților. Fiecare e liber s-o aleagă dacă se simte chemat și nu are nevoie să se pocăiască formal,

ci rămânând ceea ce a vrut destinul să-l lase, mă gândesc la botez, să cultive adevăratele virtuți creștinești.

Mai este ceva: Clericalismul e păcatul de moarte al bisericii, precum e și unicul ei mod de funcționare întru mântuirea tuturor. Preoții noștri însă ar trebui să înțeleagă că nu ajunge să fii cleric, ci și misionar, oricând și oriunde.

* * *

Păcatul anabapțiștilor e tocmai acea bună-credință a lor, acea naivitate cu care-și asumă calitatea de preoți ai lui Hristos, refuzând însă pe preoții adevărați, căci preoții sunt gândiți ca fiind adevărați slujitori ai testamentelor și numai carnea și oasele lor pot fi păcătoase.

Iar păcatul capital al sectarismului este dezbinarea, căci nu există ostași ai Domnului decât cei înarmați cu spada înțelepciunii și cu scutul bunătății. Toți ceilalți, care ridică fierul, de aceeași armă pier și se aruncă în ghenă ca să fie topiți din nou în forme pământești.

Sfânt e numai ceea ce ajunge să înțeleagă eternitatea sub aspectul binelui și al frumosului.

4 SEPTEMBRIE 1933

Am trimis, pentru „Junimea Literară”, două poeme: *Trupul vorbește sufletului său...* și *Răspunsul fratelui însingurat*. E, de fapt, partea refontată din al meu *Triptic* și amputată așa fel ca să nu păgubească întru nimic întregul divizat. Nu-mi place însă nimic din ele. Trebuia să trimit însă ceva. *Se poate spune mâine...* și *Păianjenul* vor apărea în ultimul număr pe acest an al „Junimii Literare”, dimpreună cu o proză literară, nescrisă încă. Iar proiectata *Eglogă pentru mileniul ce va veni* va inaugura colaborarea mea pe 1934, căci o gândesc și o simt de proporțiile *Bucolice* a patra a lui Virgilius.

Anul viitor nu voi mai scrie poezii decât întâmplător, în schimb voi încerca să elaborez (în versuri) *Postludiul pentru oricine*, care mi s-a precizat ca temă și proporții, și-mi voi scrie *romanul*.

* * *

În orice disperare există o parte de orgoliu. Omul cu adevărat înțelept nu disperă, căci știe că ce i se întâmplă lui se poate întâmpla oricui și ce se întâmplă altora, i se poate întâmpla și lui.

* * *

La fel, în orice triumf e un început de umilire, căci omul care triumfă spune sincer până unde-i ajuns puterile. (Numai că mai există un fel de a triumfa, fel abject, pornit din orgoliu turbat, și acesta e acum o degradare a omului din animalul uman.)

* * *

Omul-zeu, perfect simetric, perfect echilibrat trupește și sufletește, sucombă în zilele noastre brutalității diforme. Căci aceasta e tăria celor slabi, să-și dezvolte o singură calitate și să provoace la luptă, eroică în aparență, nedreaptă în fond și nefavorabilă *zeului*. (Goliat e monstru, dar praștia lui David piticul nu a fost nici ea armă dreaptă. Tot așa de bine ar fi putut s-o pațâ îndrăznețul David. Dar Goliat nu s-a așteptat, mai întâi, la un astfel de adversar și-n rândul al doilea, la o astfel de armă. Goliat contra Goliat și David contra David de-ar fi, altfel s-ar prezenta și istoria. Dar așa există mai multe posibilități; și mai multă variație. Cu alte cuvinte, disproporția intră în socotelile naturii; și din acest punct de vedere, zeul rămâne în afară de ea, cu adevărat *supranatural*.)

* * *

Hitler vorbind la Nürnberg despre misiunea artistului zice: „La création artistique, dit-il, c'est

une haute et nécessaire activité. Même dans les temps de soucis matériels, elle doit être cultivée avec soin. L'artiste ne doit pas errer à l'aventure, il ne doit pas travailler dans le désordre de l'inspiration; il doit être dominé par le génie de la race, sinon il tombe dans la décadence en cherchant une fausse originalité dans la soit-disant liberté en produisant des formes baroques” (Jules Sauerwein)².

* * *

Geniul rasei de care vorbește aici Führerul este, de fapt, momentul politic al rasei în raport cu rasele vecine.

Hitler are perfectă dreptate văzând astfel misiunea artistului, căci dacă artistul genial creează totdeauna opere viabile atât în cuprinsul geniului rasei, cât și pentru omenire în general, artistul de duzină pierdut în capricioase jocuri formale e totdeauna inutil ordinii sociale și periculos ordinii politice. Pe Marinetti, spre exemplu, neîncadrat fascismului italian, nu l-ar suferi nicio zi Mussolini, dar crezul artistic al lui Marinetti convine revoluției fasciste, de aceea și poetul Marinetti are trecere, indiferent dacă opera sa are valoare autentică sau numai valoarea curiozităților. Hitler ar trebui să fie rău Führer dacă nu ar vedea just locul artistului și mai ales influența lui în societate.

* * *

Tot din acest „Paris-soir” rețin vederea londoneză cu șomerii englezi în marș spre Brighton. Ceea ce-mi trezește în amintire ecouri pentru totdeauna dragi e însă podul înspre silueta Westminsterului. Londra e singurul oraș pe care, văzându-l numai patru zile, nu-l voi putea uita niciodată. Și totuși am trecut prin el ca-n vis.

5 SEPTEMBRIE 1933

Exodul meu e încă plin de neghina pasionetelor. Cuvântul zi (ziua, zile) revine de 29 de ori; an (ani, anii etc.) de 17 ori, adânc (adâncime, adâncit), iar de peste 10 ori, albastru de câteva și foarte nepotrivite ori; lumină, limpezită, limpezime, vis, suflet (de 19 ori); plin, sfios, zări, doare etc...

Mi-am dat seama că mai am multă muncă până la necesara *orchestrare* din punct de vedere lexical. Dar voi învinge și greutățile acestea, iar pe viitor îmi voi controla dicționarul.

Pasionetele sunt mecanisme și ele, te servești de ele la fel cum te servești de orice habitudine, și acesta e neajunsul lor.

Poate un artist să procedeze prin repetiție? Da, la caz că repetiția rămâne insinuare, sugestie; nu, din momentul în care simți repetiția. Și repetiția începe chiar *cu primul* cuvânt întrebuințat acum într-o asemănătoare frază lirică sau într-o asemănătoare imagine.

Până nu va fi *purificată* într-adevăr culegerea mea de poeme, nu o pot publica. Nu voi scrie niciun vers nou până la realizarea acestei *complete* reviziuni; iar odată realizat, *Exod* va rămâne limita de la care îmi voi îngădui o singură cale a scrisului: aceea a evoluției. Nicio întoarcere fără evoluție, nicio reluare fără evoluție. Iar pentru evitarea pasionetelor, voi ține registru de numărul lor și de potența lor. În poezie, un cuvânt-masă (substantiv, verb, adjectiv, adverb) nu e justificat odată ce revine de două ori în aceeași constelație. În poezie masa e dinamism evolutiv, nu involutiv și cuvintele-masă trebuie să rămână creatoare de mișcare nouă.

* * *

Mecanismele trebuie să le supraveghezi ca și anchilozele, altfel mori mai repede – și mecanismele, ca și anchilozele, se desfac prin tendințe către habitudini noi. Suplețea vieții noastre, ca și de altfel suplețea a tot ce creăm cu adevărat, e în funcție de limitarea mecanismelor psihice și

² Preluat probabil din „Paris-soir”, 3 septembrie 1933 (n.a.).

în funcție de cultivarea dorului de noutate. Noutatea își are sensul ei profund în matca vieții. Omul cel mai în acord cu viața e numai acela care înțelege să-i întărească malurile și să-i mărească viteza cursului.

* * *

Discutând despre „plebe”, ar trebui să evităm banalul „*vulgus vult decipi*”, care e caracteristic pentru cinismul canaliei din naștere. *Vulgus non vult decipi!* Niciodată nu ar consimți vulgul la așa ceva în sinceritatea lui colectivă. Din păcate însă, *vulgul e înșelat*, aceasta e tragedia și realitatea. Mai întâi îl înșală propriile lui apetituri și propriii conducători și apoi se înșală toți deopotrivă. Totuși, e nevoie de conducători. Vai de picioarele aceluia care umblă fără cap! Dar în chestiuni de șefie, ca și în chestiuni de comandă, e mai bine un om mediocru decât doi sau mai mulți geniali. Führerii adevărați rămân deci *Ein-führeri*³, în sensul numeral și în sensul substantival al cuvântului. Dar, pentru a fi *Einführer*⁴, *Führerul*⁵ trebuie să știe a rămâne *ein-Führer* și niciodată *zwei Führer*, căci devine „*Zweiführer*”⁶.

* * *

(Adevăratul conducător se servește de parlament ca de *sfat*, nicicând ca de *autoritate*.)

* * *

Statul e ca și un roi de albine, o singură regină îi ajunge, două ar fi împotriva *unității*.

Miercuri, 6 SEPTEMBRIE 1933

Al doilea volum de versuri, dacă-l voi scrie, voi urmări de la început *orchestrarea* din punct de vedere liric și, mai ales, simfonizarea lui. Dacă poemul izolat poate fi lied sau sonată, volumul de poeme, însă, în esența lui trebuie să sugereze *o temă centrală simfonică*.

* * *

Înarmarea e funcțiune vitală a statelor politice, a *statelor*, mai pe scurt. Stat fără forță armată nu există în înțelesul modern al națiunii *stat*. Mussolini nu e decât om cu *bun-simț politic* și un bun italian înainte de toate, el știe că Italia va fi ascultată numai cât timp va fi putere militară.

Dezarmarea e mit ca și vârsta de aur. În jurul nostru cresc legi de fier și fierul și gazele. Trăim veacul cel mai vulcanic. E nebun omul de stat care face numai procesiuni religioase ca să-l ocolească magma incandescentă. Dezarmarea se va putea începe abia în ziua când civilizațiile umane, prea evaluate, se vor revărsa într-o singură civilizație umană pe deasupra realității raselor și pe deasupra prejudecăților sociale. Dar până atunci vor mai trece multe veacuri dure și mulți barbari vor mai năvăli peste noi. Iar împotriva lor e bine să ne înarmăm și să ne organizăm rezistența. Războiul e *crimă* odată ce e ofensiv, dar e *datorie* din momentul în care, fiind *defensiv*, ține socoteală de materialismul uman și de tot ce este valoare pozitivă în adversar. În sensul acesta, *Macht geht über Recht*⁷ e dreptate dacă justiția nu e decât oficină de contracte și joc de-a contractele. Nu e dreptate să moară un popor viguros numai fiindcă-l condamnă contractele la inaniție, precum nu e dreptate ca zgârcitul să facă cenzură la adăpostul legilor civile. Furtul nu mai e furt din momentul în care iei atâta din pâinea aproapelui tău prea îndestulat cât să-i rămână și lui și cât să-ți astâmperi și tu foamea.

³ inițiatori

⁴ inițiator

⁵ conducător

⁶ *Zweiführer*, termen impus probabil de autor, pentru a exprima coexistența a doi Führeri într-unul singur; în fapt, un joc de cuvinte: *Einführer* = inițiator, *Ein Führer* = un conducător. De aici, *Zweiführer* = doi conducători într-unul singur.

⁷ Puterea are trecere în fața dreptății.

Ba dimpotrivă, orice capitalizare în profitul unui singur om sau în profitul unei restrânse societăți este furt autentic, căci tot omul care muncește are dreptul să-și ia plata, iar dacă nu i-o dă patronul, are *datoria* să și-o ia, căci altfel face posibil furtul cel mai meschin, furtul capitalist.

Și fiecărui om care cere de lucru trebuie să i se dea lucru sau plată. Șomajul din zilele noastre nu e controlat cum trebuie, dar nici administrat cum trebuie. Bancherii ar trebui să se convingă că mai real este *etalonul om* decât etalonul aur și că aurul este pentru oameni.

Om politic mare e numai acela care știe să facă *dreptate* și nu *justiție* formală. Astfel, toate dictaturile revoluționare încep prin a fi dictaturi de dreptate și nu de justiție, căci numai dreptatea e revoluționară și deci dinamică, evolutivă, staticismul juridic e piele de șarpe, predestinat năpârlirii.

* * *

Legile naturii nu vorbesc în echivocuri. Cine vrea să trăiască trebuie să lupte, iar lupta nu e numai apărare inevitabilă, ci și ucidere. Război pe viață și moarte și război fără niciun armistițiu. Repaosul de care au parte locuitorii junglei și ai codrilor, ai stepelor de pretutindeni, ai aerului și ai apelor este repaos scurt ca un interval necesar într-o muzică; și muzica e luptă pentru existență. Pe deasupra tuturor, ca și cum nu ar fi de-ajuns de sângeros războiul, se abat și flagelele naturii moarte, cutremure și vulcani, inundații, secete și incendii, teroare fără sfârșit. Până acum, numai omul și-a dat seama de puterea lor și le-a înfrânat unde a putut, iar unde nu, le-a evitat la timp. Dar și omul ucide. Ucide animalul și planta pentru a mânca, pentru a se îmbrăca, pentru a se încălzi, și suferința omului e sporită de conștiința răului necesar pe care-l face. Oricât de mistic ar fi însă în drumul lui spre Dumnezeu, va trebui să ucidă – și va ucide. Legile îi interzic omuciderea, deși aceleași legi i-o ordonă... Animalul, însă, nu se bucură deloc de marele privilegiu omenesc. Ești liber ca o pasăre – *Vogelfrei*⁸ – din momentul în care ți-au crescut aripi... Și omul va continua să ucidă, zilnic, mii de animale. Dar și natura ucide. Moartea naturală nu e decât un fel de ucidere. Datoria omului, însă, conștient de durerea universală e să nu chinuiască atunci când ucide. Datoria omului, atunci când ucide, este să vadă în victimă o vietate care se înjunghie întru săvârșirea mării jertfe, întru săvârșirea vieții.

Abatorul e tot așa *câmp de onoare* ca și șanțul de luptă, și *iepurele* ajuns de focul vânătorului e tot așa *erou* ca și *eroul necunoscut*. Acest lucru îl vor înțelege poate toți oamenii cândva, deocamdată e numai viziunea a câtorva nebăgați în seamă. Jertfa universală a vieții, însă, trebuie să se săvârșească până la completa izbândă a omului asupra naturii moarte.

* * *

Viața e *serioasă* în esența sa și e serios omul care-i ascultă bătăile inimii. Suntem cu toții mult mai serioși decât credem și mult mai serioși decât știm. Până și voioșia noastră și frenezia și toate chiotele de beție sunt adânc serioase; iar omul ironic care se pretează la umor e umorist din seriozitate. *Galgenhumor*⁹ spune neamțul, iar în *wszestko jedna!* al polonezului se ascunde, ca-ntr-o otravă plăcută, și un grăunte de disperare.

Dar omul își este de două ori conștient de seriozitatea sa, – în *copilărie* odată și a doua oară pe patul de moarte.

* * *

Omul, când spune „vreau!”, voința lui are valoare numai întrucât lui „vreau!” îi urmează doveditorul: „am putut!”; altfel, e umilă dorință.

⁸ Pasărea libertății.

⁹ Umor negru (macabru).

* * *

Din certurile mele cu colegii de la Fontenay am mai învățat un lucru prețios: faptelor nu trebuie să le dai nicicând mai multă importanță decât o merită. Nu numai că e inutil să te consumi din motive neînsemnate, dar e și ridicol.

* * *

La fel, încăpățânarea de a susține până la capăt o întreprindere care-ți opune mai multă rezistență decât sunt foloasele – *înaintările* în sensul goethean – câte ți le poate oferi e și ea pură încăpățânare, *du mécanique plaqué sur du vivant*.

Apoi fiecare dintre noi are datoria să înceapă acolo lucrarea unde îl duce inima și inteligența, căci numai pe acolo îl duce spre adevăr drumul lui și înspre mântuire.

7 SEPTEMBRIE 1933

„La Journal des actualités, Ciné-ac” unde am fost ieri și unde am văzut documentarul „Tuer pour vivre”, am văzut și aceste două imagini ale Italiei și Germaniei:

1. Italia. Mussolini, călare și însoțit de câțiva ofițeri ai miliției, vizitează tabăra naționalităților. Centuriile tineretului, perfect disciplinate ca ordine, se pierd într-un imens delir de aclamații. Duce! Duce! Duce! Duce! Duce! El însă trece ca și cum ar fi singur. Prezența tumultului tineresc se întinde ca un peisaj în jurul lui și-l asaltează ca o maree crescândă. Cezarii Romei eterne nu au fost salutați mai frenetic și nu au fost mai calmi în maiestatea lor!! Omul acesta e mai mult decât om în ochii mulțimii.

2. Germania. Hitler apare la Nürnberg în imensa adunare de acum câteva zile. Rigiditate germană în mulțime. Heil! Führerul e conștient de îndatorirea sa. Nu e cezar, nimic cezarian în fizionomia lui. Hitler e cancelar de fier, poate mai mult decât Bismark. Dacă nu ar avea mustăcioara care te face să te gândești la Charlie Chaplin, fața lui te-ar teroriza prin severitatea trăsăturilor concentrate de o voință neiertătoare. Hitler nu e încă zeul legendar din zările nordice ale Germaniei, nu e nici mussolinian. Mai curând l-ai putea pune alături de Kemal, căci Hitler e comandant înainte de toate și comanda înscrisă pe fața lui nu ți se revelează ca de pe fizionomia latină a lui Mussolini, ci se răstește scurt la tine și simți că nu o poți discuta. Comenzile se execută, nu se discută...

Hitler vorbește. Scurt și cuprinzător. Are ceva stângaci în atitudine, poate din cauza aceleiași rigidități, dar vocea lui de om înverșunat și hotărât să lupte până la ultimul strop de sânge îți cade-n inimă ca un sfârâit de smoală aprinsă sau ca un pârâit de incendiu. Finalul frazelor e tare și convingător. Hitler nu e posibil decât într-o lume germană, lume în care poți deveni dacă perseverezi. Mussolini a fost totdeauna așa, până și-n micimile lui din anii de exod. Mussolini nu s-a înșelat în afinitățile sale cu marele corsican. Italia se află de fapt într-o epocă napoleoniană.

* * *

Franța a înțeles să organizeze pacea: și a impus condiții absolute Germaniei învinse. A împrumutat-o. A evacuat Ruhrul înainte de termen. A făcut concesii în chestiunea datoriilor de război. Acum manevrează în jurul revizuirii tratatelor de pace. Mâine va declara germană regiunea Saar-ului, fără niciun fel de plebiscit, mulțumindu-se numai cu o parte din despăgubirea în bani pentru minele din Saar, despăgubire la care apoi va renunța. Ne vom afla astfel în 1935. Apoi vine chestiunea culoarului polonez, pe urmă o mică rectificare de frontieră, dacă nu chiar Anschlussul căruia trebuie să i se opună Italia, căci Germania, odată stăpână până la Alpi, e și stăpâna Adriaticii și deci și a Triestului și a Tirolului de sud și a Fiumei. În cazul acesta, Italia ar trebui despăgubită cu terra irredenta de sub stăpânirea franceză. Nizza Corsica; dar Franța prevede toate acestea căci are

buni diplomați. Până la 1940 va dura politica împăciuitoare a concesiunilor, apoi politica rezistenței în baza legilor, pe urmă poate se schimbă constelația politică mondială. În orice caz, ca să-l evite pe 1870-71, Germania va fi reintegrată, pe deplin, în drepturile-i vechi.

Pacea o organizezi bine numai dacă știi să-i lași adver-sarului învins speranța revizuirilor. Revizionismul din acest punct de vedere e politică a păcii.

* * *

Pe dușmanul pe care l-ai învins și nu l-ai ucis, fiindcă numai omul mort e inofensiv, trebuie să-l împaci de cu bună vreme și să-i faci voile și să întârzie răzbunarea care vine întotdeauna, și e cu atât mai mare răzbunarea cu cât mai disperată e situația celui ce a fost învins și umilit.

* * *

Urile dintre popoare sunt totdeauna uri politice, la fel și prietenii, de aceea ele nu au ce căuta în discuții de morală umană. Politicește, cea mai rezistentă e cea țară care întreține în elitele ei și ura, și iubirea pentru adversar. României i-a folosit că a avut oameni politici francofili, dar, dacă rămânea neutră și învingea Germania, i-ar fi fost de folos elita politică filo-germană.

* * *

Omul politic ahtiat numai după putere nu va putea ajunge nicicând om politic puternic și, dacă jocul ironic al împrejurărilor îl va ridica la culme, nu va afla iubirea celor mulți fără de care nu există putere pozitivă în chestiuni politice. Dar om politic puternic e acela care, servindu-se de iubirea și încrederea mulțimii, nu o lingusește, ci face bine pentru ea, chiar dacă-i amputează anumite dorințe și chiar dacă o silește pe drumuri grele. Dar omul politic, ca să poată fi mare, trebuie să vadă *realitatea* mai întâi și pe urmă să consulte doctrinele, căci numai așa va putea evolua într-o zi hotărâtoare cât teoreticianul nu a putut evolua într-o viață întregă de speculații.

* * *

Epocile revoluționare cer oameni voluntari, epocile de echilibru cer diplomați iscusiți. Diplomatul fin nu are ce căuta în vecinătatea exploziilor revoluționare și revoluționarul voluntar strică păienjeniișul util și cu multă răbdare țesut al diplomatului epocilor de echilibru politic. Omul politic mare, prințul, e însă și voluntar și diplomat, după cum cer împrejurările. Ame-nințarea, la timp făcută, ca și avertismentul, pot fi mai utilă decât intervenția armată și mult mai utilă decât târăgânarea diplomatică.

* * *

Oamenii mari de acțiune sunt de obicei duși înainte de propriile lor izbâanzi. Prima izbândă aduce și pe a doua, a doua pe a treia și așa mai departe. De aceea toți au crezut în steaua lor și de aceea toți pot fi considerați ca niște răsfățați ai norocului, căci îndrăzneala lor e de foarte multe ori nesăbuită.

Ajunge însă o singură înfrângere mare și iată-i pierzând încrederea în propriile forțe. Ei nu sunt metodici în organizarea rezistenței, căci activitatea lor era realizare spontană a inspirației în momentele cele mai critice. Numai cine își face de la început planul retragerilor se poate feri de dezastre.

Joi, 7 SEPTEMBRIE 1933

Generația noastră, a celor rămași în afară de posturi, e sceptică și gânditoare. Nu ne așteaptă decât încă ani lungi de criză din toate punctele de vedere. Și noi nu cerem mai mult decât au obținut

predecesorii noștri – ba cerem foarte puțin, prea puțin poate –, cerem numai dreptul la muncă pentru o existență oarecare. Nu ne mai aflăm în anacronica situație de a putea alege carierele. Cine are 20 de ani și studiază nu mai nutrește niciun vis romantic, cine a împlinit 25, 26, 27 și mai mult și șomează e măcinat, sufletește, zi de zi și-i trebuie multă energie pentru a rezista. Șomajul e boala socială cea mai periculoasă, căci nicio altă criză nu deformează pe individ cum îl deformează condamnarea la inactivitate. Mulți susțin că actuala criză nu e decât întoarcere la normal și epocă de revizuire a tuturor valorilor. Foametea și seceta nu sunt însă niciodată întoarcere la normal. Generația care acum e ținută, în mod fatal, departe de activitatea serioasă pentru care s-a pregătit, sau se crede pregătită, nu va da oameni de inițiativă atunci când îi va veni și ei rândul la concertul social, ci va da oameni resemnați sau sceptici, gânditori poate, dar neentuziaști. Noi suntem generația refluxului. Acum, când ar trebui să asaltăm, ne retragem, iar când asaltul celor din urma noastră ne va duce înainte, vom fi poate prea bătrâni să le înțelegem avântul și vom fi reacționari și materialişti.

De-ar putea, cei mai buni dintre noi încalte, să-și păstreze până atunci tinerețea! Să nu rămânem de rușine noi, în conștiințele cărora au rămas numai amintiri triste.

8 SEPTEMBRIE

Primesc o nouă serie de foiletoane din „Glasul”, nr. 2-3 al ziarului „Pana literară” și intinerariile lirice, *Învolverări* de Aspazia Munte și *Destăinuiri* de Cristofor Vitencu.

În „Pana literară” îmi apare o parte din articolul *Dubla valoare a experienței în creația literară*, scris pentru foiletonul *Glasului Bucovinei*, refuzat de acest ziar, trimis de mine „Gândirii” din partea căreia nu m-am învrednicit de niciun răspuns, și, în fine, publicat de M. Streinul, care-mi luase manuscrisul din redacția „Glasului Bucovinei”, în publicația rădăuțeană.

„Pana literară” are un cuprins foarte bogat de astă dată – din păcate însă prea lipsit de autocritica autorilor și de controlul dirijorului I. Crețianu, directorul ei. Totuși, e foarte necesară insistența cu care bucovinenii atrag atenția bucureștenilor asupra activității lor.

Câteva naivități: fiindcă *Maitreyi* e scris cu y, Dinu Dinică își scrie *Nayada*, iar Vilmond (?) Vrânceanu, în al său *Medieval* (!) (de ce nu corect: *Medievală?*), străbate „visul ei, al blondei Nudyi”.

* * *

Poezia: E. Ar. Zaharia cu frumosul vers din *Minois*: „aș vrea să am asemeni poeților latini”. Ionel Crețianu (directorul), la nivel cotidian în *Elegie*. Iulian Vesper, „cu aurul ulmului dintr-un vânt depărtat” în a sa *Baladă*. T. Lianu, cunoscut din *Rod*. N. Tcaciuc-Albu traduce din Li-Tai-Pe: „Numai King / Ting / Munte ascuțit / Și un-te-miri-ce / Li-Tai-Te, / sunt statornic, neclintiți”. Aspazia Munte: opacă în *Din timp* și în *Drum seral*. *Medievalul* lui Vilmond (!) Vrânceanu e „mediocral”. Iarși Ionel Crețianu: *Stea senină*, epigon al lui Eminescu. Tudor Ulmanu prinde curaj în dragoste și-și violează *Fecioara*: „Fecioara mea, tu moartea mea? Eu vreau iubirea! / Pe pieptu-i tare, cu mâna și cu vântul / năvalnic îi deznod acum vestmântul. / Ca trestia îi tremură făptura (aici e frumos!) / și rece ca o cruce-i este gura”. Lui Cristofor Vitencu îi cântă și florile. *Getu*, în *Reminiscențe*, rimează *bunichii* cu *sorichii* (!). Mircea Streinul, un ciclu, *Mit fără glorie* (Caterina dela Siena, „Au trecut luciferenții prin timpul care” – ritm alert) încheiat cu al său *Bilanț poetic*. Toate cunoscute din *Cartea sa*. Jean Pahonțu își zice *Preludiul mortal*, dar nu are curajul să moară. Victor Măgură, *Elegie simplă*, în care „Copacii negri perforează zarea”. G. Moroșanu, „în miros greu la căpătâi”, are un *Vis frânt*. Bazil Dionis „nu știe ce să mai zică” *Azi*. Dinu Danciu: *Nayada* danciului. Dorel Teodoru *Cântând romanța*. Aurel Putneanu, *Nafragiat în noapte și Închinare*. *Idilă de codru*, N. Ropceanu. I. Băncescu, licean în *Vacanțe*. Ghedeon Coța, *Copacul* (!). Minunata plăsmuire a paserilor după Fernand Gregh de Gh. Antonovici. Teodor Dragomirescu, un vers frumos în *Singurătăți de deltă*, „undoaie coapsa apei

suverane”; și ultima strofă e frumoasă. Pentru a treia oară Ionel Crețianu: *Mi-i sufletul negru. De ce?* Se întrebă C. Dragoiu în Cișmigiu, iar „poezia” îi apare-n Rădăuții Bucovinei. Dar iată o mostră: „De ce, când tu ca și Pericle / Mă-ncurajezi cu-atâta drag, / Când tu ești Veronica Micle / De ce mă lași să fiu pribeag?”. Horia Crudul e bun epigramist în *Soare cu dinți* (4 epigrame). Iar în 14.VII.1933 (tot în Cișmigiu?), C. Dragoiu fluieră a pagubă: *Te-ai dus... Creionări pentru o fecioară* de cine? Iancu Delacrângul ascultă cum *Poporul cântă*. Nicolai Mincu, *Decor simfonic*. Un puhoi de poezie, cu alte cuvinte. Puhoaietele sunt întotdeauna tulburi.

Proza: *Prolog la jurnalul lui Mihail Udrescu* de M. Streinul e cea mai bună, deși e de o lirică disproporționată. Încolo: *Tablou vivant* de V. Iliuț, *Halucinație* de A. Munte, *Maniorkuța* de D. Dumbrăveanu rămân divagații puerile, ca și *Epilogul* lui V. Măgură, „parizianul”.

Ideologia: E. Arabescu (= E.Ar. Zaharia): „Și poezia o vreau unii peste legitimitatea sentimentului pur, dincolo, în sihla forțelor pasiunii. E viermele poemului ce de la Baudelaire purcede pe la Rimbaud și Verlaine și care m-a făcut s-o chem «poezia cu cantaridă» și nu cu trandafiri” (*Poezia cu trandafiri și cantaridă*).

Sorin Mihai (M.Streinul): *Jurnal de poet*. Fragmente interesante prin faptul că revelează o naivă lipsă de cunoștințe în chestiuni de vocabular filosofic.

„Mă preocupă cunoașterea lirică. E un mod încă inedit în sensul în care îl gândesc eu. Cunoașterea lirică s-ar stabili pe plan metafizic, deci axiomatic”. Cunoaștere lirică? Așa ceva nu există, ci cel mult un lirism al cunoașterii! și apoi ce rost are să afirmi: „E un mod încă inedit în sensul în care îl gândesc eu” dacă în loc de lămurirea necesară o încurci și mai copilărește: „Cunoașterea lirică s-ar stabili pe plan metafizic, deci axiomatic” (!!!) și tot atâtea (???)

„Exegeți ai spiritualității contemporane însinuează că metafizica ar fi gratuitate. Nu pot crede asta. Însuși cartezianismul, cu toate chițibușeriile sale, arată că metafizica exclude gratuitățile. Și încă: metafizica a rezultat din imensa dramă a existenței lucide”. „E odios să te încadrezi într-o disciplină. Numai o continuă efervescentă realizează miracolul sesizării exacte a miracolului de fiecare zi. Burtă verdele răpănos la suflet se încrustează în invariabil târându-și existența mizeră până la pragul comei, când e prea târziu să mai recepționeze claviatura mângâiată de complexul determinantelor. Comoditatea existenței netulburate se răzbună fără drept de protestare. Numai animalele n-au previziunea morții. Superba superioritate a omului e să știe că va muri. Și asta ar trebui să-l agite într-o permanentă înnoire. Cea mai mare lașitate, prostie și îngâmfare e să nu te temi de moarte, căci așa ai posibilitatea să vegetezi, fără să mai fii sub teroarea trecerii tale în lumina eternă (e curios cum numai oamenii care cred într-o viață viitoare se tem de moarte; frica lor nu rezultă însă din «moartea» în accepția curentă a cuvântului, ci din previziunea judecății de apoi”.

Divagațiile mele au început, deci, să facă un pic de școală; deși nu e ceea ce vreau, e bine. Scopul meu a fost să-i punem și pe alții pe gânduri. „Claviatură mângâiată de complexul determinantelor” e, orice s-ar obiecta, beție de cuvinte.

A nu te teme de moarte nu e îngâmfare, nici prostie și cu atât mai puțin lașitate, ci înțelepciune și identificare cu Dumnezeu.

E adevărat că numai oamenii care cred într-o „viață viitoare” se tem de judecata de apoi, dar aceștia nu-s decât un număr și născuți să consume boarea lumii acesteia, nicidecum oameni conștienți de existența lor în marele flux al realității. Viața viitoare în care cred ei nu este adevărata viață viitoare.

Și încă unul, marginal pentru digresiunile mele în jurul lirismului: „Poate că fenomenul liric e derivat din cel dramatic. Teatrul – și nu mă gândesc la spectacol, ci la manifestările lui în viața socială, cu gama enormă de le viață până la moarte – determină un întreg joc de nuanțe extrem de bogate, la fiecare gest e condiționat de un corespondent de ritmică muzicală foarte greu sesizabilă. Poezia e

polisenzorialitate redusă la plan, deci o limitare, care totuși, păstrează datele esențiale ale specialității fenomenului dramatic. Mai simplu, un tablou, care include în plan extinderea tridimensională a obiectului prezentat. Cu cât cultura a început să înregistreze o mai perfectă reprezentare în plan a obiectelor, cu atât s-a accentuat mai mult fenomenul liric (imperfecția desenului egiptean vechi e concomitentă cu absența fenomenului liric pe atunci; în desenul antic, cele trei dimensiuni erau neglijate la redare – și nici nu știu dacă anticii (prehelleni și preromantici) se sesizau de ele – iar teatrul, serviciul religios al lor, era mimat mai mult, deci monosenzorial. Teatrul polisenzorial, în consecință, ajuns la apogeu, a desfăcut o parte din sine: fenomenul liric, care, deși simplificat, a păstrat toate atributele determinantului său. Sorin Mihai”

Ce înțelege M. Sorin prin fenomen liric?

Poezia, dacă e polisenzorialitate (corect: plurisenzorialitate, în sensul de mai multe simțuri!), adică: poezia, prin intermediul graiului, se adresează tuturor simțurilor pentru a elabora, pentru a intui în ansamblu, o nouă mișcare lirică, nu e teatru, ci *viață*, creație; de teatru nici nu era nevoie să se vorbească. Dar „mersul logic” al jurnalului dlui Sorin e incoerență și eroare datorită impulsului de a complica lucrurile în loc să le simplifice. Cele trei dimensiuni și „prehellenii și preromanticii” cu mimarea serviciului religios – „deci monosenzorial” – e vorbărie. Lirismul nu s-a degajat din dramatism, precum crede M. Sorin. Încheierea cu „toate atributele determinantului său” e verbificiu și eroare elementară.

* * *

De altfel, încă o dovadă pentru dorul de a se afișa oriunde și oricum al lui Andrei Pajeră (= M. Streinul): „Cu o perversă voluptate, domnilor critici din București le place să vadă numai ce e rău în cărți uitând că adevăratul critic are menirea să descopere scriitor. Ca să fiu sincer, dl. I. Valerian (critic...) nu mi-a publicat *Exegeză*, care i-ar fi cinstit revista, găsind superioară poezia unui oarecare *Cerezanu*. Domnule poet (o fi) I. Valerian, cum publici în «Viața literară»? În schimbul unei plăți, sau preferi sistemul scrisorilor flatante? Sau să-ți trimit o scrisoare, care să termine cu cuvintele: «Sunteți cel mai genial poet român»? Ar trebui să vii în Bucovina, ca să înveți ce e aia decență literară. Andrei Pajeră”.

De ce mai iscălește cu pseudonim sonor când vorbește de *Exegeză*? De dragul variației? Cât timp nu-și va călca în picioare orgoliul și fățarnicia, Streinul nu va realiza nimic mare și cu atât mai puțin va putea scrie pagini filosofice bune.

9 SEPTEMBRIE

Lucrat la Națională. Va trebui să mai petrec 5-6 zile sub bolta ei vastă. Apoi cine știe când ne vom mai vedea.

* * *

Pacea nu există ca atare, pacea eternă, precum a proiectat-o Kant, spre exemplu, pacea reală e *pax romana*, înfrângere a poporului care-ți stă împotriva și supunerea lui în vasalitate politică și economică. Astfel, pacea e numai justificare a războiului.

* * *

Am văzut pentru a doua oară *Le chemin de la vie*; aceeași impresie mi-a făcut ca și prima dată. Educativă e numai convingerea că faci de bună voie un lucru. Orice îngrădire arbitrară a libertății individului duce în mod automat la infracție, cheamă infracția.

SEPTEMBRIE

P.S.: M. Streinul îmi scrie (27 august 1933):

„Neculai Roșca mi-a scris că poemul Dvs. din «Junimea Literară» e cea mai bună poezie bucovineană. Nu sunt de aceeași părere. Rămân la *Exod*, care e o poezie unitară, cu bogate și variate calități formale și de fond. Nici maximele Dvs. nu-mi plac. Sunt, cred, prea lirice. Sunt sigur că nu vă veți supăra de rândurile acestea. Am menționat *nu-mi plac*, nu: *nu sunt bune*, deși, poate n-am calitatea să discut scrierile Dvs. Dacă ați avea vreo 500-600 de lei, aș scoate în plachetă studiul Dvs. din „Pana literară”, care m-a impresionat. Știu că Dvs. nu vă plac sugestiile mele. Aveți, mi se pare, prejudecata vârstei... Vă rog să mă credeți, domnule Chelariu, că sugestiile mele sunt foarte bune. Trimiteți-mi imediat recomandat, eventual, spre siguranță, în două plicuri mss. pentru cartea Dvs. Când veți fi aici în noiembrie, cartea va fi în toate vitrinele și o să mobilizăm toată Bucovina literară.

Aici se face mare tapaj cu *Cartea de Iconar*. Închipuiți-vă, deci, ce bucurie o să fie când va apare cartea Dvs. (nu credeți că în frunte ar trebui să fie *Exod*?). Nu dispun de vocabular suficient pentru a vă convinge că e o necesitate *aparitia neîntârziată a cărții Dvs*. Vă rog să acceptați măcar de astă dată propunerea mea. Nu stați mult la îndoială (asta e una din deficiențele bucovinenilor)... Am mult gust la alcătuirea cărților (ca tehnică), așa că va fi minunat executată cartea Dvs. Văd că scrisul meu începe să devină plictisitor în această scrisoare. *Dar n-am destule cuvinte ca să vă argumentez că e o necesitate ca volumul Dvs. să fie pe piață la venirea Dvs. aici*. Aparatul de presă bucovineană e mare. Vor fi cel puțin 3 foiletoane în «Glasul Bucovinei» care se va ocupa de cartea Dvs. (Vesper, George Drumur, eu), iar incidental de alții. O coloană va fi în „Munca literară”, pagini (de E.Ar. Zaharia) în „Pana literară”; o pagină (de mine) în „Crai Nou”. Apoi N.S. Ursu, Ovid Caledoniu și alții vor scrie despre carte Dvs. Obişnuiesc să organizez bine serviciul de propagandă. Aproape toți scriitorii români au primit placheta mea. Dvs. sunteți foarte naiv când credeți că Vesper nu participă la certuri. Ba participă chiar foarte mult și cu atâta vehemență că-i stă în măsură să facă aerisiri generale pe unde crede de cuviință”.

10 SEPTEMBRIE

Duminică: După-masă am căutat mormântul lui Baudelaire din diviziunea a 6-a a cimitirului Montparnasse. În schimb, monumentul satanic sub care doarme o mumie cu mâini ce se desenează ca niște mâini aquatice de sub liņțoliu. Interesant, dar în defavorul monumentalului. Mie nu-mi plac apoi cimitirele, mai ale cele franceze. Apoi am revăzut muzeul Luxembourg și luând metrourul am urcat și Coloana din piața Bastiliei.

11 SEPTEMBRIE

Iarăși o copilărie din partea lui Teodor Maricaru: „Tr. Chelariu ne dă cugetări (maxime) cu mult simț estetic” („«Glasul Bucovinei»... literar”, în „Glasul Bucovinei”, nr. 4 137 din 7.IX.1933)

Pentru „*Viori de vis, viori de vis, / mă cheamă-nspre naivele poeme / cu somn, miresme, lene*” (poezia *Constatare* a lui T. Ulmanu din Gl.B. nr. 4136, 3/IX), vezi și *Îmbarcarea* mea: „auz, liman de sunet trezit ca din viori / visate în cristaline împrăștieri de vânt”; în acest foileton, E.Ar. Zaharia are un *Poem* cu f. frumosul vers inițial: „În loc să ne întâlnim în zi noiembriană”!!

* * *

La Jean Lambotte toată după-amiaza. Ne-am plimbat în pădurea de la Clamart, apoi ne-am hotărât să facem o unică excursie până la menhirul și delmonul din pădurea de la Mendon. La Mendon am vizitat parcul cu bustul lui Rabelais și frumoasa terasă care are ceva din St. Cloud.

11 SEPTEMBRIE

P.S.: *Pro domo* această *critică oficială*. (Există așa ceva? De ce, atunci, Sevastos nu e critic oficial?! Fiindcă e intransigent cu greșelile autorilor?)

*Critica oficială despre „Carte de Iconar” de Mircea Streinu*¹⁰

„D-l Șerban Cioculescu, unul din cei mai bine înzestrați critici ai generației noi, ocupându-se de *Cartea de iconar*, recentul volum de poeme al d-lui Mircea Streinu, după ce se ocupă de școala «Junimea Literară» și de personalitatea dominantă a d-lui prof. I. Nistor, face următoarele considerații critice în ziarul «Adevărul» de duminică, 27 august:

«Unul din aceștia, care se distinge printr-un început de maturitate, este d-l Mircea Streinu.

O prealabilă precizare. A nu se confunda cu d-l Vladimir Streinu, poet rar de la «Sburătorul», Seria a II-a și a III-a și de la «Kalende», unul din cei mai lucizi tehnicieni ai muzei de sine știutoare: *conscia Poesis*.

Primele arpegii ale d-lui Mircea Streinu acuză tendința destul de răspândită de a concilia elementele poetice chtonice cu o expresie nouă, evoluată din cântecul popular.

«Dacă dorul m-a cuprinde
seara-n cer când s-a aprinde,
crăinicii iubirii tale
ți-oi trimite stea la vale;
iar spre iad de mi-a-nsemna
cumpăna din zodii drumul,
tu nu plânge, că mi-a da
Domnul luminiță-n fumul
noptii ce m-a-nconjura...»

(*Ceremonial pentru noapte de moarte*)

Asemenea exerciții merg paralel cu oarecare prețiozitate alexandrină, de calitate superioară, prin raportare:

Caterina dela Siena.

«Un Vanni albă te-a făcut și crin ți-a dat,
cu sânge Nicola di Tuldo te-a pătat.
Extazul purpura din rana lui florată
ca roua rozei mistice; elogiată
de-albastrul noptii senine,
ai acceptat ca spinii lui să fie răsăriți în tine.»

În întregime citabilă este și *Metereologie*, în care materialul rustic e prelucrat cu o simplitate numai aparentă, sub care se ascunde un efort formal apreciabil.

Încercările de a prezenta câteva *Fapte diverse* cu umor macabru nu sunt lipsite de interes poetic. Am dori să vedem în aceste exemplare chezașia depășirii formulei cam strâmte din majoritatea poemelor bălțate cu provincialisme și alte scame post-sămănătoriste. De altfel, în unele piese cu aspecte câmpenești, elementul intelectual conferă o ținută promițătoare de subtil impresionism (*Vară* și *Pahar cu rouă*).

Sperăm că pentru situarea liricei streiniene în cadrul poeziei contemporane, aceste aprecieri

¹⁰ Textul care urmează e decupat dintr-o pagină de ziar, probabil din „Glasul Bucovinei” (n. ed.)

autorizate vor fi edificatoare. V¹¹”.

* * *

Critica e justă, nu trebuie însă oferită publicului drept mai mult decât e într-adevăr. Aici stă reclama. Nu știu ce voi face eu când îmi va apare volumul; ca să fiu sincer însă, pe cât m-ar bucura aprecierea, pe atât mă va jena reclama presei bucovinene pentru care totuși va trebui să le fiu recunoscător lui Streinul, Vesper etc.

12 SEPTEMBRIE

Din Roma primesc aceste rânduri, târziu răspuns la scrisoarea mea către d-soara. L. Saghin:
„Roma, 8 VIII 1933

Stimate D-le Chelariu,

Iartă-mă că răspund cu această enormă întârziere, dar lipsind o lună din Roma, abia acum am aflat de scrisoarea Matală. M-am interesat la Dl. prof. Lugli, secretarul acad. noastre, și am văzut listele pe care figurezi și Dta., așa că poți porni *cu toată siguranța* spre Roma.

Cu plăcerea de a fi în curând iar tovarăși de muncă, te salută Lucia Saghin”.

Deci iarăși: plec la Roma.

* * *

S-au discutat iar chestiuni evreiești. Titi Marcu are prejudecăți față de poporul german și *parti-pris-uri* în favoarea evreilor. El nu vrea să înțeleagă că nu-i poate fi indiferent unui popor în mâinile cui i se află presa și mai ales cum este această presă. Îi crede pe evrei cu desăvârșire nevinovați.

Sigur, odată ce începi să discuți în mod obiectiv o chestiune, problema evreiască, se supără. E pură manie persecutorie! Evreul, în dubla lui existență de *evreu șovin* și de *patriot dubios* al națiunii în sânul căreia trăiește, dacă vrea să merite liniștea pe care o reclamă, să nu semene vânt. Or, evreii, pretutindeni, ca halucinați, sunt iremediabili revoluționari, ceea ce dovedește că nu pot suporta punerea în inferioritate civică, revoltă pentru care li se cuvine stimă, odată ce te pui pe punctul lor naționalist de vedere, fiindcă fiecare popor are datoria să fie liber. Ceea ce, însă, e urât e faptul că evreii, păstrând cu sfințenie propriile instituții de cultură națională, umblă cu înverșunare să distrugă sau cel puțin să batjocorească sentimentele naționale ale altora. Și acesta e imperialismul evreiesc.

Pentru mine, problema evreiască e problemă umană înainte de toate și deci nu-i niciun fel de *tabu* precum le-ar conveni unora să fie considerată și, cu alte cuvinte, lăsată numai în grija evreilor.

Nu admit ca un evreu român să fie ucis de un creștin, iar criminalul să fie considerat erou, cât timp evreul e nevinovat iar criminalul un imbecil. Dar nu pot, logicește, admite ca un evreu, aflat vinovat pentru incendierea avutului său bine asigurat și, în consecință, criminal condamnat la 5 ani de închiziție, să stârnească indignarea evreilor ieșeni (cazul s-a petrecut la Iași, în 1930 mi se pare) care aprind în aceeași zi sute de lumânări spre pieirea curții cu juri creștine.

Evreii țin laolaltă. Coeziune aceasta e *lăudabilă* cât timp îi solidarizează pentru o cauză dreaptă, dar e *protest josnic* din momentul în care cauza e nedreaptă.

Evreii lucrează împotriva popoarelor în mijlocul cărora trăiesc. Așa se spune, cel puțin. Unde însă se spune ceva, trebuie să fie un motiv oarecare. Să presupunem că evreii nu ar lucra decât numai înspre binele poporului în mijlocul căruia trăiesc, dar că poporul acela, ingrat, nu acceptă binele evreiesc. În baza cărui drept reclamă evreii libertatea de acțiune împotriva dorinței poporului respectiv? Evreii au suferit așa ceva din partea unei minorități oarecare? Niciodată!!! Atunci cum

¹¹ Traian Chelariu completează V(esper) (n.ed.).

stăm? Hitlerismul nu e decât reacțiune normală. Desigur, condamabilă reacțiune, fiindcă se folosește și de crimă. Dar hitlerismul e expresia rasei germane în opoziție cu rasa semită. Evreii seceră ce au semănat, voi spune și eu cu profesorul din Cernăuți care și-a atras disgrația din partea coreligionarilor săi.

Niciun neevreu nu poate avea ceva împotriva evreilor loiali. Dacă evreii ar fi albi ca hulubii, până și ulii le-ar afla calitățile. Dar să binevoiască cineva să facă statistica, pe naționalități, a escrocilor europeni și americani și statistica falimentelor frauduloase și va vedea. Aceasta nu vrea să afirme că evreii sunt popor rău, ci numai că evreii, știindu-se „*persecutați*”, ar trebui să aibă grijă de o purtare exemplară. Ceea ce nu se prea întâmplă. Și cu toate acestea, evreii, după propria mea constatare, află totdeauna circumstanțele atenuante pentru criminalii și infractorii lor, și totdeauna circumstanțe agravante pentru neevrei. În cazul cel mai bun, pun la îndoială vina evreului și judecata dreaptă care l-a condamnat. Ceea ce e josnic.

Evreii sunt împotriva naționalismului tuturor, numai împotriva naționalismului lor nu pot fi. De aici rezultă că în mod fatal ar trebui să reclame o patrie încăpătoare pentru ei toți. Problema e complicată de chiar evreii care se plâng de persecuție. (De ce nu vor ei să înțeleagă că poporul german va refuza în mod categoric orice conducere străină și orice amestec străin în conducerea națiunii lui, cât timp își au propriii lor conducători?! Apoi nu e nici normal și nici bine să admiți la posturi de conducere elemente eterogene cât timp trăim în zodia naționalismului politic. De ce nu vor să înțeleagă evreii că *e cinstit și drept și necesar* să ai propriii tăi conducători.)

Evreii sunt refractari oricărei asimilări cu națiunea în mijlocul căreia trăiesc. Contribuie la această rezistență în mare măsură convingerea lor că sunt persecutați, dar mai multe concesii le-au făcut evreilor popoarele, decât evreii le-ar fi făcut cândva popoarelor.

Evreii refugiați în Franța laudă Germania și condamnă țara în care-s găzduiți. Probabil ca să demonstreze patriotismul lor german. Ce înseamnă însă această dragoste cu orice preț? Antisemitismul german nu s-a născut odată cu Hitler!! Pe mine m-a indignat faptul că un tânăr evreu, pe care l-am întâlnit pe coloana din piața Bastiliei și căruia m-am prezentat ca și cum aș fi cetățean francez, a lovit cu mâna bronzul coloanei. Vasăzică, revanșard german și, totuși, împotriva lui Hitler. Dragostea aceasta pentru țara din care au fost expulzați poate avea și un pic de fățarnicie, în orice caz însă, e regret după raiul pierdut și nicidecum identificarea cu poporul german, *în majoritate militarizat în spiritul prusian cel mai ortodox*. Greșeala evreilor e că suferă de ideologită în mijlocul popoarelor înrădăcinate în sănătos realism.

13 SEPTEMBRIE

Citit *Journaux intimes (Fusée și Mon coeur mis à nu)* de Baudelaire și *Choix de maximes consolants sur l'amour*.

Interesant că pentru Baudelaire tot ce e *natural* e satanic, josnic, infam etc., iar valorile supreme ale vieții omenești, precum Dumnezeu, arta, iubirea sunt prostituție. Care e cauza acestei poziții?

Ceea ce pentru Baudelaire e prostituție în sens trans-cendental, pentru Louise Villedieu e nerușinare; iar un vice-versa nu-i posibil, deși atât în Baudelaire, cât și în Louise, vorbește propriul lor trup însuflețit, suflet întrupat.

* * *

„Je n'ai pas encore connu le plaisir d'un plan réalisé”. Planurile calculate până în cele mai subtile detalii merg în tehnică, nicicând în viață și în artă. Viața și arta cer două atitudini: sinceritatea și munca regulată, dar muncă sinceră și ea. Eu, spre exemplu, sunt foarte refractar cu planurile de acest fel și nu am avut fericirea unui *plan* realizat.

* * *

Jurnalul lui Baudelaire nu are profunzimea succintă a maximelor lui Valéry.

* * *

Când lucrezi ceva, cel mai recomandabil regim e să vorbești cât de puțin și să lucrezi cât de mult. Vorba e numai dorință.

* * *

Barbu Slușanschi zice, foarte conștient, într-o discuție: Delicatețea e semnul omului superior. Zice și-și ia atitudinea convenabilă. Delicatețea de care vorbește însă el e draperie. De fapt, *delicat*, în sensul lui Barbu, poate fi cu tine numai omul care ți-i superior *socialmente*, stăpân care se poartă delicat cu servitorii săi... Astfel, delicatețea îți spune mereu: iată-mă delicat cu tine, deși aș avea dreptul să mă port și altfel!

Ceea ce, însă, nu cunoaște Barbu e *bunătatea*, căci bunătatea este aceeași oriunde, oricând și față de oricine. Și bunătatea e sinceră. Când spune ceva e sinceră, când dă vreun sfat pe care-l crede necesar, chiar dacă greșește, e sinceră. Delicatețea lui Barbu, însă, e *delicatețe* față de inferiori, cu scopul de a-și etala mai cu profit superioritatea, și ar fi *politețe convențională* față de superiori, cu scopul de a fi considerat gentleman,

De Barbu m-a îndepărtat acest rest de viclenie pe care în zadar și timp de mulți ani am încercat, cu simpla mea naivitate cernăuțeană, să i-l scot din suflet.

* * *

Eu prefer, oricând, pe brutalul sincer omului onctuos și-nveninat.

* * *

Noi nu suntem nicicând cum trebuie de brutali pentru a putea fi pe deplin sinceri. Brutalitatea e, de fapt, simplificarea unui proces psihic, moral, social etc.

„Brutalitatea” de care se servesc cei vicleni, lipsită de focul vehemenței și premeditată cu mult sânge rece, e cruzimea cea mai odioasă posibilă. Numai un mare scop moral poate achita pe omul care s-a servit de un astfel de mijloc, dar nevinovat nu este el. Satan poate face și bine, deși vrea totdeauna răul – rămâne însă ceea ce este: Satan. Dar omul se află totdeauna între bine și rău. Deplasarea lui înspre rău e cădere, cu toată intenția lui de a fi de folos binelui.

Dumnezeu nu poate face răul.

* * *

Politica e foarte adeseori satanică.

* * *

Răul și binele trebuie considerate întotdeauna drept valori *omenești*. În marele cosmos nu poate exista răul de care ne temem noi oamenii, dar nici binele pe care-l căutăm. Numai din acest strict punct de vedere pot avea sens discuțiile în jurul răului și al binelui, al lui Dumnezeu și al lui Satan, ca ficțiuni exilate-n metafizic, în transcendent, în supranatural, adică în ceva ce nu are nimic de a face cu natura.

* * *

Panteismul e amoral.

14 SEPTEMBRIE

Un vers frumos către care ai mers toată ziua și l-ai ajuns târziu e împărtășire sfântă după o lungă spovadă. Poți fi sigur că sufletul tău și-a sporit lumina.

16 SEPTEMBRIE

„– la noi au tăcut morții... Țara trece printr-o perioadă de întunecime, cu orizont îngust și miros de putregai. Nu cumva se apropie ceasul când voi, băieți scârbiți de această atmosferă a prezentului, veți porni la crucile din cimitir să vă dea ele binecuvântarea să măturați odată zdravăn la poarta celor vii?

Nu știu când va veni această zi de răsplată, dar afirm cu mâna pe inimă că numai atunci va începe adevărata renaștere a României” (*Bad Gastein*, 15 august 1933, Octavian Goga, în „Libertatea” economică, politică, socială, culturală, anul II, nr. 17, 5 septembrie 1933)

Goga este bun cititor în semnele timpului. Păcat că nu are treizeci de ani.

* * *

Cât despre frumoasele cuvinte ale lui Wilhelm de Orange, „că nu-i absolută nevoie să speri pentru a întreprinde și nici să reușești pentru a persevera”, rămân la convingerea că se ascunde în el o *disperată speranță în reușită*. Noi, în mod normal, nu întreprindem nimic de bunăvoie dacă știm că nu vom reuși. Mielul se zbate în gura lupului? Și chiar dacă se zbate, acțiunea lui nu mai e întreprindere benevolă. Wilhelm de Orange le putea servi oștenilor săi deviza originală, el însă trebuie să fi pornit cu încredere în luptă.